

Høringsuttalelse av NOU 2013:4 Kulturutredningen 2014

Kapittel 9.5 Kulturelt medlemskap og 11.7 Språk, litteratur og bibliotek

Tilgjengelighet av litteratur og formidling er nødvendig for å utvikle leseinteressen og -kompetansen. Gode språkferdigheter er nøkkelen til aktiv deltakelse i alle deler av samfunnslivet, og viktig for sosial utjevning blant barn, ungdom og voksne. For å oppnå slike mål må det over tid satses på tiltak i skolen, bibliotekene og hjemmet, samt andre arenaer, som gir alle mennesker tilgang til kulturelt medlemskap og til litteratur og formidling.

9.5 Kulturelt medlemskap

Det er viktig å tilrettelegge for bred og mangfoldig deltakelse i ulike kulturtilbud på nasjonalt, regionalt og lokalt plan. Utvalget påpeker i kapitlet hvordan etniske og sosiale forskjeller spiller inn på grupper og individers deltakelse i kulturlivet. Alle mennesker i det norske samfunnet bør ha mulighet til å delta i og oppleve ulike kulturuttrykk.

Foreningen !les mener:

- Det er viktig at barn og ungdom uavhengig av kulturell bakgrunn har lik tilgang på litteratur og formidling gjennom skoleverket, bibliotekene, hjemmet og andre arenaer de oppholder seg.
- Myndighetene må gjennom utdanningsinstitusjoner, biblioteksektoren og organisasjoner legger til rette for at det skapes økt tilgjengelighet av litteratur og formidling, som er tilpasset barn og ungdoms språklige interesse og kompetanse.

I samarbeid med ulike aktører gjennomførte Foreningen !les i 2008 og 2011 *Leselyst - Lost In Translation*. Prosjektet rettet seg mot tospråklig ungdom mellom 16 og 19 år som behersket norsk og arabisk, urdu eller somali. Gjennom seminarer var målsettingene å skape positive og lystbetonte møter mellom ungdom med flerkulturell bakgrunn og litteraturen. Prosjektet promoterte litteratur og formidling som mulige yrkesveier for å sikre et kulturelt mangfold i framtidens litterære Norge. Lærere og andre litteraturformidlere ble bevisstgjort utfordringer knyttet til leselystarbeid rettet mot målgruppa. Erfaringene ble brukt i tipshefter som ble synliggjort for skoleverket, biblioteksektoren og det øvrige formidlingsmiljøet.

Foreningen !les mener:

- Utvalget bør se nærmere på tiltak og erfaringer fra dette arbeidet som går rett til kjernen av kulturelt medlemskap.

I doktoravhandlingen *The Stage is all the World and the Players are mere Men and Women. Performance Poetry in Postcolonial Paris* (2012) tar antropologen Cicilie Fagerlid for seg hvordan et poesimiljø i Paris i Frankrike kan forene ulike mennesker og skape mer

demokratiske og rettferdige samfunn. Det er en sterk parallell mellom Fagerlids tese og forsker Ragnar Audunsons begrep om høyintensive og lavintensive møteplasser, som blir tatt i bruk i St.meld.nr. 23 (2008-2009): *Bibliotek - Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena for vår tid*. Der forsker Audunson omtaler bibliotekene som lavintensive møteplasser, kan poesislam være eksempel på høyintensive møteplasser, hvor mennesker fra alle sjikt i landet møtes og agerer med hverandre. Gjennom NM i poesislam i regi av Foreningen !les skapes alternative litteraturscener for ulike tekstbaserte uttrykk. Poesislam tiltrekker seg utøvere med minoritetsbakgrunn og fra majoritetssamfunnet.

Foreningen !les mener:

- Flere kanaler og arenaer hvor nye stemmer kan presentere seg må etableres og videreutvikles.
- Poesislam er en viktig arena for både ytring og integrering. En videreutvikling av miljøet og organiseringen av poesislam er et nyttig bidrag i utviklingen av kulturelt medlemskap.

11.7 Språk, litteratur og bibliotek

Foreningen !les gjennomførte i 2003/04 i samarbeid med Læringscenteret, Norsk språkråd og Norsk Oversetterforening det tverrfaglige prosjektet *Norvengelsk* i ungdomsskolen og den videregående skolen. Hovedmålet var å styrke bevisstheten om forskjellene mellom god norsk og god engelsk blant ungdom. Tiltaket fikk svært gode tilbakemeldinger fra elevene. Mange unge lesere, spesielt blant gutter, sier de liker å lese bøker på engelsk.

Foreningen !les mener:

- Lesing av engelske bøker kan virke motiverende på leselysten - også for lesing av norsk litteratur.
- I stedet for å advare mot å lese engelske tekster, må norske og oversatte utgivelser for målgruppa i større grad synliggjøres og formidles.
- Våre kjernetiltak gir ungdom muligheten til å bli kjent med og fordype seg i norsk og oversatt samtidslitteratur på både bokmål og nynorsk.
- Formidling og styrking av det norske språket ovenfor norsk ungdom er viktig uten å farliggjøre påvirkning fra andre språk.

11.7.2 Utviklingen på området språk, litteratur og bibliotek

Målsettingene i *Kulturløftet I* og *II* er å styrke bibliotekene som arenaer for leselyst, læring og kulturopplevelser (Boks 11.6:160).

Foreningen !les mener:

- Det må etableres en tettere kobling mellom skolen og biblioteksektoren.
- Tilrettelegge for et tettere samarbeid med hjemmet, blant annet ved at foreldre og foresatte får lettere tilgang til litteratur og blir bevisstgjort rollen som lesende forbilder.
- Videreutvikle helsestasjoner, barnehager, idretten og arbeidsplasser som potensielle arenaer for å etablere leselyst og skape langvarige lesere.
- Frigjøre midler til tiltak som kan pågå over tid og som kan inkludere flere aktører, som for eksempel formidlere, forfattere, foreldre og andre rollemodeller.
- Bibliotekansatte bør skolerer i hvordan foreldre kan nåes, og bibliotek få tilført midler til å etablere tiltak og aktiviteter rettet mot denne målgruppa.
- Bibliotek må synliggjøres som nyttige ressurser for lærere i barnehager og skoler.
- Fremheve verdien av at bibliotek driver oppsøkende formidling mot ulike målgrupper og på andre arenaer enn utelukkende biblioteket.

Leseåret 2010

Foreningen !les var sammen med Norsk Forfattersentrum og Leser søker bok de mest sentrale aktørene under *Leseåret 2010*. Leseåret markerte starten på et nasjonalt leseløft frem til 2014.

Foreningen !les mener:

- Satsingen på leseløftet fra politisk hold har vært mer eller mindre fraværende i 2011, 2012 og deler av 2013, og bør derfor styrkes.
- Strategien må være langsiktig og det må bevilges midler til tiltak som over tid har som mål å øke engasjement for lesing blant både barn, unge og voksne.

Innkjøpsordningene

Foreningen !les har i over 15 år jobbet for å øke tilgjengeligheten og anerkjennelsen av skjønnlitteratur, sakprosa og tegneserier blant ungdom. Innkjøpsordningene er gode tiltak og vi er spesielt glade for at tegneserier og sakprosa har fått sine egne ordninger.

Foreningen !les mener:

- Tilbudet på sakprosa for ungdom har et utviklingspotensial. Ungdom etterspør for eksempel flere historier fra virkeligheten med en personlig jeg-forteller og/eller en engasjerende og godt skrevet tekst.
- Ungdom ønsker mer dybde og mindre faktabokser av temaer de er opptatt av og som kan supplere pensum i skolen
- Utgivelser og formidling av gode sakprosa tekster tar leseren på alvor.
- Bedre vilkår for sakprosa for ungdom gjennom innkjøpsordningen vil få flere forlag til å satse på slike utgivelser.

11.7.4 Virkninger på området for språk, litteratur og bibliotek

Foreningen !les er enig i at innkjøpsordningene er gode tiltak som gir forlag større spillerom og folkebibliotekene økt tilgjengelighet. Økt leselyst bidrar til å øke etterspørselen etter norsk litteratur av høy kvalitet. Vi noterer at *Kulturutredningen* trekker frem *Leseåret 2010* som et eksempel på et virkemiddel med det formålet å bidra til økt leselyst og interesse for litteratur.

Foreningen !les mener:

- Organisasjoner må få forutsigbare rammebetingelser og muligheten til å jobbe langsiktig med tiltak.
- Midler må gis over tid istedenfor at det settes av ressurser til et bestemt år i leselystens navn.
- Det er behov for en helhetlig og langvarig strategiplan for å øke engasjementet for lesing og nysgjerrigheten for litteratur.

Formidling av litteratur til hele befolkningen?

Den kulturelle skolesekken (DKS) er viktig for formidlingen av litteratur både via Foreningen !les, Norsk Forfattersentrum og folkebibliotekene.

Foreningen !les mener:

- Organiseringen av DKS er noe uklar og uoversiktlig og det mangler tilstrekkelige midler i ordningen.
- Det må settes av DKS-midler som gir nasjonale organisasjoner på litteraturfeltet muligheten til å søke støtte til tiltak.
- Bibliotekenes økonomi bør styrkes for å øke og forbedre litteraturformidlingen i og utenfor bibliotekene.
- Midler må tilføres for å skape flere litterære møter lokalt mellom forfattere og potensielle lesere.

Nynorskens posisjon

Foreningen !les er en viktig formidler av nynorske utgivelser. Vår erfaring er at ungdom ikke bryr seg om målform så lenge kvaliteten er god. At fire av syv vinnere av *Uprisen - årets ungdomsbok* så langt er nynorske bøker, viser at unge lesere leter etter den beste boka uavhengig av målform og forfatterens kjønn eller status. Utfordringen er imidlertid at det utgis for få nynorske barne- og ungdomsbøker. En statistisk oversikt utarbeidet av Norsk barnebokinstitut og Nasjonalbiblioteket viser at kun 48 av de 445 barne- og ungdomsbøkene utgitt i 2011 var på nynorsk. Dette utgjør 11 prosent og er en nedgang fra 2009 da 53 av 361 bøker (14,7 prosent) var på nynorsk. Dermed er det utfordrende å opprettholde både prosentandelen nynorske bidrag og høy kvalitet.

Foreningen !les mener:

- Det bør vurderes å øke støtten til forlag som satser på nynorske utgivelser, noe som kan øke antallet og heve kvaliteten.
- Forlag må ta et større ansvar og utgi flere nynorske bøker innen ulike sjangre.

11.7.5 Utvalgets vurdering

I følge *Bokundersøkelsen* fra 2010 leste 97 prosent kvinner og 90 prosent menn en eller flere bøker i løpet av 2009. Norge er et lesende folk, helt i verdenstoppen. *Programme for International Student Assessment* (PISA) og *Progress in International Reading Literacy Study* (PIRLS) viser at norske elever på mellomtrinnet og ungdomsskolen er i fremgang når det gjelder lesing. Mye tyder på at litteratur- og språkpolitikken i Norge er tilfredsstillende. Foreningen !les erfarer også at barne- og ungdomslitteraturen tas mer seriøst og at kvaliteten i litteraturtilbudet blir bedre. Mellom forfatter og leser gjennomføres det mange spennende formidlingstiltak for å presentere litteratur og øke engasjementet for lesing. Foreningen !les har de siste årene fått en mer sentral rolle i dette arbeidet, videreutviklet kjernetiltak og satt i gang nye tiltak og prosjekter.

Foreningen !les mener:

- Dette har bidratt til økt oppslutning om våre tilbud fra skoleverket og bibliotekene, men også fra forfattere, forlag og andre aktører.
- Trygge rammebetingelser er en forutsetning for å videreutvikle kjernetiltak og etablere nye.
- Det er behov for å styrke bibliotekene som formidlingsarenaer.

Om Foreningen !les

Foreningen !les er en organisasjon som formidler ulike sjangre av nyere norsk og oversatt litteratur på begge målformer. Det overordnede målet til foreningen er at flere leser mer, men den primære målgruppa er ungdom mellom 13 og 19 år. Foreningen !les initierer i samarbeid med ulike aktører en rekke nasjonale kjernetiltak og løpende prosjekter i skoleverket, bibliotekene og andre arenaer hvor målgruppa kan nåes.

På vegne av Foreningen !les
Vibeke Røgler
Daglig leder

Oslo den 30. juni 2013